

ALTERNATIVE U JEZIČKOM SISTEMU I JEZIČKOJ UPOTREBI

Više od jedne decenije aprilske konferencije sa opštim nazivom *Jezik, književnost,...* koje se održavaju na Filozofskom fakultetu u Nišu imale su u fokusu ne samo teme relevantne iz ugla lingvističkih i književnoteorijskih nauka, kao što su značenje, diskurs, vreme, prostor, teorija i kontekst, već i razne značajne društvene fenomene kao što su politika, globalizacija, identitet, promene, komunikacija, vrednosti i marginalizacija. Iako su konferencije, kao i zbornici proizašli iz njih uvek bili tematski koherentni, to ni u kom slučaju nije podrazumevalo uniformnost teorijskih i metodoloških pristupa, već se, naprotiv, težilo da se date teme sagledaju iz što više različitih, alternativnih perspektiva. Upravo želeći da podržimo alternativne perspektive, koje naročito nakon iskustava sa reakcijama na fenomen kovida-19 postaju veoma aktuelne i nasušno potrebne, tema četrnaestog skupa bila je ***Jezik, književnost, alternative***.

Potpuno u skladu sa svojim nazivom, skup *Jezik, književnost, alternative*, prvobitno zakazan za april 2020. godine, održan je u drugačijem, alternativnom formatu 15. i 16. aprila 2021. godine kao onlajn konferencija. Alternativnost medijuma nije se odrazila na interesovanje učesnika, pa je bilo 130 radova, koje je izložilo 150 istraživača ne samo iz naučnoistraživačkih institucija iz naše zemlje već i iz inostranstva (Austrija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Grčka, Italija, Poljska, Rumunija, Severna Makedonija, Slovačka, Tunis i Francuska).

Dva toma Zbornika, *Jezik, književnost, alternative: jezička istraživanja* i *Jezik, književnost, alternative: književna istraživanja* razmatraju i istražuju povezanost između jezika, književnosti i alternativa u okviru ovih oblasti. U okviru opšte teme, autori su se bavili kritičkim razmatranjem različitih alternativnih teorijskih i metodoloških pristupa pitanjima iz oblasti jezika, književnosti i studija kulture, alternativama koje književna dela nude vladajućim ideološkim pogledima na svet, alternativama književno-jezičkim kanonima, analizom alternativnih književnih formi ili alternativnih jezičkih konstrukcija, kao i drugim temama koje se bave alternativama u širokom smislu u datim oblastima.

U eseju *Poetry and Commitment* pesnikinja Adrijen Rič slavi poetsku imaginaciju, kojom probijamo stege nametnutog stava da „ne postoji alternativa“: „The imagination’s roads open before us, giving the lie to that slammed and bolted door, that razor-wired fence, that brute dictum ‘There is no alternative’.” Imaginacija, kreativnost i traganje za alternativama svakako da nisu odlike samo poezije, već i književnosti uopšte, a i nauke. U naukama, pogotovo društvenim i humanističkim, nisu retke promene paradigme, manje ili više radikalni zaokreti, „pomeranja klatna“ od formalnijih i apstraktnijih pristupa ka onim više funkcionalnim, šire kontekstualno uslovljenim i društveno kritički angažovanim. Kao što mogućnost izbora između alternativnih formi izražavanja nije samo stvar stila, tako je i mogućnost alternativnih pristupa nekom jezičkom ili književnom fenomenu nužnost koja obezbeđuje

bolje i kvalitetnije uvide. A kako kaže Teodor Adorno u zbirci eseja *Minima moralia*: „Kvalitet se određuje na osnovu dubine kojom neki rad ugrađuje u sebe alternative i tako ovladava njima“.

Radovi izloženi na konferenciji *Jezik, književnost, alternative* u okviru jezičkih sesija, koji su uvršteni u zbornik *Jezik, književnost, alternative: jezička istraživanja*, bave se konceptom alternativa i alternativnosti na vrlo raznovrsne načine, shvatajući ga primarno kao izbor jedne od dve ili više mogućnosti, kao ekvivalentnost i uzajamnu zamenljivost postojećih opcija, ali i kao nešto što je drugačije od uobičajenog, manje konvencionalno i manje poznato. Tako široko shvaćen pojam alternativa autori radova u ovom Zborniku analiziraju kroz različite lingvističke, primenjenolingvističke i srodne discipline i teorijske i metodološke modele. Ovakva raznovrsnost tema i pristupa uslovlila je i grupisanje radova u tri tematske celine:

- Alternativnost i alternative u jezičkom sistemu
- Alternative u jezičkoj upotrebi
- Alternative i alternativni pristupi u nastavi stranih jezika

Prvi segment Zbornika *Jezik, književnost, alternative: jezička istraživanja*, naslovljen „Alternativnost i alternative u jezičkom sistemu“, najobimniji je i sadrži dvadeset radova. Autori se bave alternativama na različitim nivoima jezičkog sistema kako unutar jednog jezika tako i kontrastivno (sintaksa, morfologija, fonologija, leksika, frazeologija, terminologija, ortografija), kao i teorijskim ili metodološkim alternativama u proučavanju različitih fenomena u jezičkom sistemu.

Prva grupa od sedam radova na početku ovog segmenta bavi se sintaksičkim temama. Zbornik otvara rad Miloša Kovačevića „(Ne)gramatikalizovana alternativnost u odnosu na disjunkciju u savremenom srpskom jeziku“. Među više navedenih filozofskih i lingvističkih značenja alternativnosti, autor dokazuje da je samo značenje izbora između dvaju mogućnosti gramatikalizovano kao disjunktivno. Ostala dva značenja – značenje ekvivalentnosti i značenje naizmeničnosti ni u jednom kontekstu nemaju disjunktivno značenje, iz čega proističe da konstrukcije s tim značenjima ne potpadaju pod gramatički shvaćene disjunktivne konstrukcije. U radu se jasno obrazlaže kom tipu gramatičkih konstrukcija pripadaju pre svega konstrukcije naizmeničnosti, i zašto one ne mogu, iako ih pojedini gramatičari tako tretiraju, pripadati nezavisnosloženim rastavnim rečenicama.

Tema rada Tanje Rusimović: „Alternativnost endocentričnog antecedenta relativne klauze sa referencijalnom anafomom“ je referencijalna anafora anakataforičkog endocentričnog antecedenta izraženog pokaznom zamenicom, a autorka razmatra odnos sintaksičkih alternativa i njihovih stilskih vrednosti. Endocentrični antecedent najpre anaforički upućuje na referent koji je jedinstven ili predstavlja klasu, što anaforu čini referencijalnom. Zatim, kataforički upućuje na sadržaj relativne klauze koji predstavlja novu relevantnu odredbu već određenog referencijalnog izraza i doprinosi informativnosti iskaza. Ukoliko bi se anulirala kopula, endocentrični antecedent

i relativizator, dobila bi se nezavisna rečenica i pritom se ne bi ugrozila informativnost iskaza. Nezavisna rečenica predstavlja alternativu relativnoj u komunikativnom smislu, međutim, narušena je ekspresivnost iskaza, odnosno anulirano je isticanje subjekta njegovom reduplikacijom u relativnoj rečenici.

Sledeća dva rada bave se, iz različitih perspektiva, rečeničnim fokusom kao mogućim parametrom za objašnjenje izvesnih sintaksičkih pojava. Boban Arsenijević i Stefan Milosavljević u radu „The Pronoun *sam* (self) in Serbo-Croatian and Binding Theory” razmatraju distribuciju zamenice *sam* uz refleksive i pronominalne sa posebnim osvrtom na njen doprinos koreferencijalnoj upotrebi pronominala u lokalnom domenu (*Pera_i je kritikovao njega_i samog*). Takva upotreba nije u skladu sa onim što predviđa standardna teorija vezivanja (Chomsky 1981, 1986), pa se autori pozivaju na alternativnu teoriju refleksivizacije predikata Reinhard i Reuland (1993), koje za anafor koriste termin refleksiv. Arsenijević i Milosavljević svoju analizu zasnivaju na intenzifikatorskoj prirodi reči *sam*, usled koje ova reč rečeničnom članu nameće fokalni status, a karakteristika fokalnih rečeničnih članova je da imaju visok interpretacijski opseg. Posmatrano iz šire teorijske perspektive, autori zaključuju da podaci iz srpsko-hrvatskog jezika daju prednost teoriji refleksivizacije predikata. Ema Živković u radu „Presupposition Projection and Alternative Placement of Focus: A Case of Cognitive Factive Verbs in Serbian” ispituje fenomen projekcije presupozicije čiji su okidači tri kognitivna faktivna glagola u srpskom (*otkriti*, *saznati* i *primetiti*). Posebno je istraženo da li mesto fokusa (na okidaču ili presuponiranoj dopunskoj klauzi) utiče na interpretaciju postojanosti presupozicije.

Poslednja tri rada u podsegmentu iz sintakse su kontrastivna. Selena Stanković i Nataša Živić u radu „Francuska apsolutna detaširana konstrukcija i njeni srpski ekvivalenti” utvrđuju strukture koje se pojavljuju kao srpski prevodni ekvivalenti date francuske konstrukcije za koju ne postoji formalni sintaksički ekvivalent izraza, odnosno šta su srpske alternativne konstrukcije, kako u odnosu na francusku tako i međusobno. Analiza pokazuje da je u ispitivanoj građi srpska alternativa francuskoj konstrukciji genitivna ili instrumentalna padežna sintagma kojom se ostvaruje kvalifikativna determinacija rečenične predikacije sa značenjem prateće okolnosti ili se postiže kvalifikacija pojma u vremenu vršenja radnje; osim toga, pojavljuju se i različite rečenične strukture, kao i morfosintaksičke i sintaksičke kategorije u službi odredbi samostalnih i zavisnih reči. Maja Veljković u radu istoimenog naslova analizira ruske bezlične rečenice bez izraženog vršioaca radnje i moguće alternative u srpskom prevodu u slučajevima kada je upotreba bezličnih rečenica u srpskom jeziku neuobičajena ili nemoguća. Metodom konfrontacione analize autorka je potvrdila pretpostavku da su najčešće alternative u srpskom jeziku dvočlane subjekatsko-predikatske rečenice. U radu „Collostructional Insights into Alternative Constructions in TEFL Perspective” Vladan Pavlović razmatra tri para sintaksičkih konstrukcija koja su u često upotrebi u engleskom jeziku i koja se mogu smatrati sinonimičnim – konstrukcije *get* i *have something done*, konstrukcije *will V-inf* i *be going to V-inf*, kao i par koji čine ditranzitivna i predložna konstrukcija. Nakon pregleda dosadašnje literature o primeni analize distinktivnih koleksema na date parove alternativnih konstrukcija i razmatranja kako se ti rezultati uklapaju u viđenje datih konstrukcija

u referentnoj literaturi koja se koristi u nastavi engleskog kao stranog jezika, autor zaključuje da takva referentna literatura neretko zanemaruje deo značajnih semantičkih i/ili pragmatičkih razlika između takvih konstrukcija i zalaže se za tešnju integraciju rezultata do kojih se dolazi u teorijskoj lingvistici i referentne literature koja se koristi u nastavi engleskog kao stranog jezika.

Sledeća grupa od sedam radova bavi se različitim oblastima morfologije. Prva tri su iz oblasti tvorbe reči, dva o sufiksima u srpskom jeziku, dok je treći kontrastivna analiza engleskog i srpskog. Aleksandra A. Janić analizira pridevski sufiks *-jast* kao morfofonološku alternativu sufiksu *-ast* u smislu distribucije i konkurentnosti ovih sufiksa i potvrđuje paralelnu upotreba prideva sa istom osnovom i sufiksom *-ast* i *-jast* (poput *kestenast* i *kestenjast*, *žbunast* i *žbunjast*), ali ističe da ti oblici nemaju podjednaku frekventnost. Đorđe Sunjevarić na osnovu rečničkog korpusa razmatra alternative sufiksu *-ština* u tvorbi imenica sa ciljem da se uvidi koji sufiksi mogu predstavljati alternativu sufiksu *-ština*, kao i da se ispita semantička bliskost leksema sa alternativnim sufiksanim morfemama. Autor je utvrdio da postoji 16 alternativnih sufiksanih morfema, dolazi na tvorbene osnove iz građe kao alternativa. Ipak, sufiks *-ština* često utiče na pejorativnu nijansu značenja primera iz građe, ali da sufiks *-ština* često utiče na pejorativnu nijansu značenja primera iz građe. Dejan Pavlović i Vladimir Ž. Jovanović u radu „Ablaut Alternations in English and Serbian Adjective Derivation” na osnovu građe iz literature kontrastiraju primere derivacije prideva iz imenica i glagola sa pojavom ablauta tipa *bile* > *bilious* (engleski) i *hramati* > *hrom* (srpski). Autori analiziraju tip ablauta, učestalost pojave, kao i postojanje određenih pravila, kako i da li postoji veza između pomeranja primarnog akcenta i ablauta u derivaciji, koji afiksi uzrokuju pomeranje akcenta i pod kojim uslovima.

Naredna četiri rada iz oblasti morfologije bave se različitim gramatičkim kategorijama – komparacija, vreme, rod, uglavnom u kontrastivnoj perspektivi. Jelena M. Josijević razmatra alternativne modele analitičke komparacije u srpskom i engleskom jeziku, gde osim priloga sa značenjem ‘više’ i ‘najviše’, u srpskom i engleskom jeziku postoje i alternativni modeli sa leksičkim spojevima drugih priloških sredstava (npr. *jače*, *more strongly*) i pozitiva prideva ili priloga. Na osnovu korpusne građe autorka poredi repertoar priloških sredstava u alternativnim modelima analitičke komparacije u dva jezika, kao i njihova distributivna svojstva. Predrag Novakov razmatra alternativna tumačenja engleskog prezent perfekta koje teorijska literatura tretira kao glagolsko vreme, fazu ili kao glagolski vid. Nakon analize primera, autor iznosi argumente u prilog tumačenju da se radi o glagolskom vidu, kako sa teorijskog stanovišta, tako i sa stanovišta upotrebe engleskog prezent perfekta u konkretnom jezičkom materijalu. U još jednom radu koji se bavi kontrastiranjem glagolskih kategorija Jelena Jačović analizira prezent u alternativnoj upotrebi unutar francuskog i srpskog jezika ekonomije. Present, kao nemarkirano vreme, poseduje neutralnost koja mu obezbeđuje fleksibilnu vremensku interpretaciju i modalno transponovanje, kako u francuskom tako i u srpskom jeziku, a autorka ispituje njegovo prenošenje u prošlost ili budućnost, posmatra njegovu primenu sa imaginarnom, generičkom ili pak preludičkom vrednošću i ispituje i druge alternativne značenjske potencijale ove glagolske forme u francuskom i srpskom jeziku ekonomije. Na kraju

ovog morfološkog segmenta, Emilija Jović u radu „Genderni aspekt opisivanja somatizama – alternativni pristupi (na planu ruskog i srpskog jezika)” ispituje uticaj genderne kategorije, u svesti govornika na materijalu tematske grupe somatizama. Polazeći od ideje o neizomorfnoj predstavi gramatičkih kategorija u jeziku i svesti njihovih govornika ili nosilaca, autorka eksperimentalnom analizom kao alternativnom metodom istražuje kako se genderna markiranost koja se ne slaže sa realizacijom kategorije roda u određenoj grupi leksema izražava u ruskom i srpskom jeziku. Za dato istraživanje od najvećeg značaja je razgraničenje pola i gendera kao biološke i sociokulturne kategorije, antropocentrizam kategorije gendernosti, kao i njen odnos prema morfološkoj kategoriji roda.

Nakon bavljenja alternativama na nivou gramatike, sledi grupa radova koja se bavi leksikom. Ana R. Savić-Grujić uradila je semantičku analizu leksema sa značenjem „zaova” u govorima prizrensko-timočke dijalekatske oblasti. Na osnovu dijalekatskih rečnika i atlasa, predstavljeni su alternativni nazivi kojima bi snaha imenovala muževljevu sestru. Istraživanje je pokazalo da su alternativna imenovanja najčešće odražavala emotivni stav novodovedene mlade prema muževljevoj sestri, a neretko su imala i profilaktičku svrhu. Autorka ukazuje na kulturne specifičnosti (verovanja, rituali, simboli i sl.) koje su utkane u semantičke sadržaje datih imenovanja, kao i na specifičan odnos govornih predstavnika prema jednom segmentu njihovog okruženja. Nataša M. Milanov je, na osnovu rečničke građe, analizirala alternativnu upotreba leksema sa značenjem nedovoljnosti nečega na primeru prideva *mršav* i njegovih sinonima sa fokusom na polisemantičku strukturu ovog karitivnog prideva, kao i mogućnost da se različiti pridevi, koji takođe sadrže semu 'nedovoljnosti' upotrebe kao njegova alternativa u odgovarajućem kontekstu. Na nivou frazeologije i njene upotrebe, Ivan Stamenković u radu „Alternative Euphemisms: Investigating the Presence of “People-First” Expressions in the Coca Corpus” na korpusu engleskog jezika analizira politički korektne eufemizme koji se koriste kao alternativa manje poželjnom izrazu. Konkretno, analizirani su eufemizmi za osobe sa invaliditetom, uvedeni su da bi se stvorio neutralniji stav prema ovim osobama i sprečila njihova diskriminacija. Podgrupa politički korektnih eufemizama u fokusu ovoga rada je tzv. „people-first” jezik, koji zamenjuje premodifikovane imenice njihovim postmodifikovanim ekvivalentima („slepa osoba” se zamenjuje terminom „osoba sa slepilom”). Autor je pokazao da u periodu 1990–2010. raste udeo politički korektnih izraza sa postmodifikacijom zajedno sa neuvredljivim leksičkim eufemizimima.

Poslednja tri rada u prvom segmentu Zbornika koji se bavi alternativama u jezičkom sistemu primarno je okrenuta metodološkim i teorijskim alternativama za proučavanje izvesnih elemenata jezičkog sistema. Valentina Budinčić ispituje alternative u procesu adaptacije engleske terminologije u srpskom jeziku na korpusu lek-sike borilačkih sportova, u kontekstu terminološke standardizacije i prevođenja, na korpusu koji su činile sportske enciklopedije, rečnici i baze podataka na internetu. Autorka razmatra specifičnosti i frekventnost dve mogućnosti, adaptacije preoblikovanjem i adaptacije prevođenjem. Daniel Russo u radu „An Alternative Spelling for English: Contemporary Approaches and Simplification Criteria” daje istorijski pregled reformi pravopisa engleskog jezika, u kome je dominirao spor, ali dosledan

i uspešan prelaz sa fonemskog pravopisa na morfofonemski sistem. U fokusu je nekoliko reformskih predloga iz druge polovine XX veka u cilju da se identifikuju njihove glavne zajedničke osobine isticanjem osnovne ideje pojednostavljenja. Svi modeli koji se razmatraju preferiraju fonemski pravopisni sistem kao ideal u pravcu jezičke jednostavnosti.

Prvi segment Zbornika zaključuje rad Olivera Marković „Kako razumemo priče smeštene u period pre Velikog praska? Nivoi utemeljenja kao metodološka alternativa pri proučavanju humora”. Autorka istražuje kognitivnosemantičke pojmove utemeljenja (*grounding*) (Coulson & Oakley 2005) i nivoa utemeljenja (više-struko utemeljena semantika – Antović 2016, 2017) kao alternativu pri proučavanju humorističkih aspekata odabranih kratkih pripovedaka iz zbirke *Kosmikomike* Itala Kalvina, koja je izabrana zbog toga što su aletička ograničenja njihovih svetova priče radikalno drugačija u odnosu na naš realni svet. Autorkina teza da je proces ‚uranjanja’ u svet priče obeležen permanentnim pokušajima čitaoca da prati logiku blenda, ali da postoji ‚iskakanje” iz logike blenda koje znači da će procesi upotpunjavanja i razrade mreža pojmovnog sažimanja uključivati i proces zamene okvira (*frame shifting* – Coulson 2001), što će generisati humorne efekte na različitim nivoima utemeljenja.

Drugi segment Zbornika *Jezik, književnost, alternative: jezička istraživanja*, naslovljen *Alternative u jezičkoj upotrebi*, sadrži devet radova u kojima se autori bave upotrebom jezika u privatnoj, javnoj i medijskoj sferi, kroz teorijske modele dijalektologije, sociolingvistike, analize diskursa i teorije komunikacije.

Prva dva rada su iz oblasti dijalektologije srpskog jezika. Anđela Redžić u radu „Odnos upotrebe dijalekatskih i standardnojezičkih formi u govoru mladih u Ciriniću” nudi alternativu tradicionalnoj dijalektologiji sprovodeći istraživanje govora mladih u jednoj od manje urbanih sredina na području prizrensko-timočke dijalekatske zone, analizirajući akcenatski sistem, perfekat i futur prvi da se utvrdi prisustvo elemenata standardnog srpskog, kome su mladi izloženi u obrazovnom sistemu i preko medija. Miljana Čopa i Nina Aksić analiziraju zanimljiv fenomen u radu „Provincijski rep kao alternativni jezički i muzički pravac: Elementi kosovsko-resavskog dijalekta u rep muzici”, ne samo sa dijalektološkog već i sa (socio) lingvističkog i kulturološkog aspekta. Autorke identifikuju i ispituju funkciju i upotrebnu vrednost dijalekta u ovom alternativnom jezičko-muzičkom pravcu, ističući da „provincijski rep” predstavlja svojevrsni fenomen, koji može poslužiti i kao materijal za iščitavanje određenih elemenata tradicionalnog, ali i modernog života mladog čoveka koji živi van velegradskih muzičkih zbivanja.

I naredni rad je, uslovno rečeno, iz oblasti dijalektologije, ovog puta engleskog jezika. Jelena Grubor i Katarina Subanović u radu „The Expanding Circle under a Magnifying Glass: World Englishes in the European Context”. Koncept „svetskih varijeteta engleskog jezika/SVE”, koji potiče od Kašruove teorije koncentričnih krugova, proistekao je iz uverenja da engleski jezik pripada govornicima širom sveta i

potrebe da se uloži izvornog govornika pristupi iz drugačijeg ugla. Dok postoji veliki broj istraživanja o varijetetima tzv. spoljašnjeg i širećeg kruga izvan Evrope, daleko je manji broj onih koji se bave „evropskim varijetetima engleskog jezika/EVE. Autorke ispituju zastupljenost ove teme u naučnim radovima objavljenim u poslednjoj deceniji u časopisu *World Englishes*. Utvrđeno je da je broj radova koji ispituju varijetete u kontekstima izvan Evrope duplo veći od radova koji se bave evropskim varijetetima, a i oni su uglavnom deskriptivne i hibridizacijske perspektive, ali ne i kritičke.

Narednih šest radova u drugom delu drugog segmenta Zbornika bave se jezikom medija. Tri rada se bave analizom konkretnih medijskih tekstova, u jasno specifikovanim različitim teorijskim okvirima. Admir Gorčević u radu „Dysphemisms in British Print Media – Inevitable Negative Alternative or Trend?” proučava upotrebu disfemizama u britanskim kvalitetnim i tabloidnim novinama, Disfemizmi, izrazi motivisani mržnjom, prezirom, strahom ili zavišću, nastaju kada se jedan neutralni izraz sa namerom zameni drugim izrazom koji nosi negativne asocijacije. Autor zastupa tezu da upotreba disfemizama u masovnim medijima u velikoj meri prikazuje sliku jednog društva i života u njemu, a rezultati koje je dobio pokazuju da svi obrađeni listovi i časopisi sadrže disfemizme, ali su češći u niskokvalitetnim tabloidima i senzacionalističkoj štampi, i njihov stepen negativnog značenja je veći, nego u informativnim novinama kvalitetnijeg sadržaja. Strahinja Stepanov u radu „O alternativnom uokviravanju događaja u novinama” ispituje kako je u novinskim člancima u odabranim srpskim dnevnim listovima prikazan protest taksista u Beogradu (s jeseni 2019. godine), koristeći dve teorije okvira, jednu iz mas-mediologije/komunikologije (Entman), i, drugu, semantičku (Filmor), koje se integrišu u jedinstven pristup. Autor uočava različita jezička sredstva pomoću kojih se stvaraju/aktiviraju određeni (alternativni/„alternativni”) okviri [frames] u kojima se – unutar novinskog diskursa – predočava konkretni događaj, a u kritičkom osvrtu prepoznaje naznake o političkim/ideološkim razlozima za takav tip verbalnih/tekstualnih okvira u posmatranim dnevnim novinama. U trećem radu iz ove grupe, Sonja Lero Maksimović razmatra alternativnu medijsku sliku stvarnosti kroz širok teorijski okvir koji kombinuje postavke postklasične naratologije, teorije mogućih svetova i teorije kontrafaktivnosti, gdje se alternativno shvata kao ona druga mogućnost koja ostaje u sferi virtuelnog, kao ono potencijalno koje nije aktuelizovano, realizovano. Na korpusu tekstova o pandemiji iz dnevnih novina i poznatih informativnih portala, autorka se bavi specifičnostima koje se tiču jezičkog uobličavanja neaktuelizovanih aspekata stvarnosti u medijima u onim slučajevima kada takvi iskazi pogoduju konstruisanju širih narativa pretnje i nadolazeće opasnosti. Autorka ukazuje na osnovne mehanizme i lingvističke markere koje možemo prepoznati u slučajevima kada se upravo ono virtuelno, kao svojevrsna alternativna, neaktuelizovana stvarnost, koristi kao sredstvo konstruisanja ovakvih narativa.

Naredna tri rada se bave alternativnim medijskim žanrovima i alternativnim informativnim i komunikacionim medijima. Dušan Aleksić se bavi narativnim novinarstvom kao alternativom dominantnim medijskim žanrovima. S obzirom na to da je reč o specifičnoj formi, u jezičkom, sadržajnom i organizacionom smislu, koja u

značajnoj meri uključuje i umetnički aspekt, narativno novinarstvo se u praksi često doživljava kao zastareli i ekonomski neisplativ oblik novinarskog izražavanja. Kombinujući deskriptivni metod i kvalitativnu analizu sadržaja, autor analizira prisutnost narativnog novinarstva u savremenom medijskom diskursu, njegove karakteristike i pozicija u sistemu medijskih žanrova. Posebnu pažnju autor posvećuje narativnim elementima u građanskom novinarstvu koje se razvilo zahvaljujući napretku tehnologije i koje predstavlja alternativu izveštavanju profesionalnih medijskih kuća. Vladeta Radović i Milan Dojčinović posmatraju veb medije kao alternativnu sferu informisanja u eri postnovinarstva i postistine, koji poprimaju odlike internet komunikacije: brzo, kratko i jednostavno. Kako je sa sve većim protokom informacija u onlajn sferi povećana mogućnost za dezinformisanost, važno je istaći mehanizme kojima se auditorijum može zaštititi od lažnih vesti i neistina. Autori žele da pokažu da li se medijska onlajn sfera može percipirati kao zasebna sfera informisanja ili samo kao dopuna tradicionalnoj sferi. Dragana Bajić-Levy prikazuje kinesku aplikaciju za digitalnu komunikaciju *WeChat* kao alternativni oblik komunikacije u Kini. *WeChat* uspešno objedinjuje funkcije koje ga čine moćnim komunikacionim, kao i praktičnim sredstvom pomoću koga se lako saznaju najnovije informacije, vrše plaćanja, zakazuju medicinski pregledi itd. Autorka se posebno bavi komunikacionom funkcijom ove platforme koja se ogleda u razmeni informacija pisanim i audio-vizuelnim putem među prijateljima svih generacija i ukazuje na sličnosti i razlike koje postoje između ovog kineskog alternativnog načina komunikacije i sličnih aplikacija na Zapadu.

Treći, poslednji segment Zbornika *Jezik, književnost, alternative: jezička istraživanja*, naslovljen *Alternative i alternativni pristupi u nastavi stranih jezika* i sadrži sedam radova. Prva četiri rada se bave nastavom engleskog kao stranog, a po jedan nastavom francuskog, španskog i srpskog kao stranog.

Ana Đorđević u radu „Teaching as an Alternative: English Language Students’ Motivation to Become Teachers Before and After the Practicum” ispituje eventualne promene u stepenu i tipu motivacije studenata engleskog jezika za izbor nastavničkog poziva pod uticajem iskustva metodičke prakse. Na osnovu ankete 72 studenta završne godine studija anglistike na Filološkom fakultetu u Beogradu o razlozima za i protiv rada u državnim školama i kako su ih različiti metodički aspekti studija pripremili za predstojeću studentsku praksu, autorka je zaključila da su studenti koji su metodičku praksu započeli pre uvođenja vanrednog stanja zbog pandemije Kovida-19 imali povećanu motivaciju za rad u državnim školama. Razlozi za to leže u porastu intrinzičke motivacije, smanjenom nivou anksioznosti studenata prilikom podučavanja i njihovim izraženijim opažanjem posedovanja odgovarajućih sposobnosti za nastavničku profesiju.

Ivana Marinković i Dragana Pešić u radu „The Role of Alternative Assessment Methods in Communicative Language Teaching” razmatraju potrebu uvođenja alternativnih metoda ocenjivanja, konkretno rad ispituje efikasnost samoocenjivanja i vrš-

njačkog ocenjivanja usmenih prezentacija na nivou visokog obrazovanja, kao i njihovu pouzdanost, odnosno podudarnost sa ocenama koje daje nastavnik. Metodom studije slučaja i obrasca za ocenjivanje Istraživanje je sprovedeno koristeći studiju slučaja i obrazac za ocenjivanje sadržaja i strukturalnih elemenata usmene prezentacije, autorke su utvrdile da kod većine tvrdnji nema statistički značajnog odstupanja između rezultata alternativnih metoda i tradicionalnog ocenjivanja. Autorke zaključuju da ispitivane metode ocenjivanja čine nastavu zanimljivijom, motivišu učenike da pažljivo prate i razmišljaju o dobrim i lošim stranama usmenih izlaganja, čime se podstiče razvoj kritičkog i metakognitivnog mišljenja, a aktivno učešće nastavnika u pripremi učenika za sprovođenje alternativnih vrsta ocenjivanja povećava njihovu pouzdanost.

Danica Jerotijević Tišma u radu „Can ACCESS Framework Offer a Fresh Alternative to Teaching Target Sounds Production? - An Example of Postalveolar Sequences” ispituje uticaj metode ACCESS (Gatbonton & Segalowitz, 2005) na nastavu izgovora glasova stranog jezika, koja integriše fokus na formi i komunikativne aspekte učenja jezika, u konkretnom slučaju produkcije postalveolarnih nizova /tr/-/dr/ kod srpskih učenika engleskog kao stranog jezika. Rezultati eksperimentalnog istraživanja ukazuju na pozitivne efekte odabranog metoda i na važne pedagoške implikacije za nastavu izgovora u srpskom kontekstu učenja engleskog kao stranog.

Anica Radosavljević Krsmanović razmatra postignuće u učenju engleskog jezika i njegove alternativne indikatore kod studenata nefiloloških studija u Srbiji. U eksperimentalnom istraživanju u kome su korišćeni anketni upitnik sa pitanjima o ocenama iz predmeta Engleski jezik, samoproceni nivoa znanja engleskog i samoproceni uspešnosti u učenju engleskog, ovog jezika, kao i tradicionalni test znanja engleskog jezika, autorka je korišćenjem kvantitativnih metoda statističke analize utvrdila da u uslovima u kojima nije moguće organizovati testiranje znanja engleskog jezika, mogu se koristiti i alternativni indikatori postignuća u učenju engleskog jezika kod odabrane grupe ispitanika.

Vesna Simović piše o jednoj alternativnoj slici Francuske, različitoj od pozitivne stereotipne predstave koju obično imaju studenti o Francuskoj kao zemlji ljubavi, romantike, rafinirane kuhinje, visoke mode, luksuznog načina života, turističkih atrakcija Pariza i Azurne obale. Na osnovu analize onjaln rečnika slenga Vukajlija, ukazuje se na jednu drugačiju sliku Francuske koja postoji među srbofonim govornicima, i koja ukazuje na socijalne aspekte koji nisu prisutni u slikama koje imaju studenti. Iako reflektuje svakodnevni, realni život izvornih govornika (brojni imigranti, nezaposlenost, teški uslovi života u defavorizovanim četvrtima, multikulturalnost francuskog društva i dr.), i ova slika Francuske duboko je prožeta individualnim i kolektivnim stereotipnim predstavama čiji se afektivni naboj kreće između ironije i podsmeha, čak i prezira prema ovoj zemlji i njenim stanovnicima. Autorka smatra da je u savremenoj nastavi i učenju stranog jezika utvrđivanje dominantnih stereotipa o ciljnom jeziku i kulturi, bilo da su oni pozitivni ili negativni, preduslov za svaki dalji rad na osveščivanju i prevazilaženju pojednostavljenih i uopštenih predstava o zemlji čiji se jezik uči, o izvornim govornicima i njihovoj kulturi.

Irena M. Selaković u svom radu „Usvajanje idiomatskih konstrukcija na španском jeziku uz pomoć žargonizama iz hispanске kinematografije” predstavlja to kao

alternativni način za usvajanje ideomatskih konstrukcija koje su često zanemarena oblast u nastavi stranih jezika, posebno na nižim nivoima. Rezultati kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja sprovedenog sa studentima Filološko-umetničkog fakulteta u Kragujevcu potvrđuju da studenti pokazuju visok stepen interesovanja za upotrebu filma u učionici zarad usavršavanja frazeološke kompetencije.

Zbornik zatvara rad Aleksandra M. Novakovića „Alternativni postupci prilikom učenja prezenta u nastavi srpskog kao stranog jezika”. Imajući u vidu poteškoće koje stranci imaju da savladaju prezent zbog nepostojanja jasnih pravila i postojanja velikog broja nastavaka, autor predlaže alternativu tradicionalnom redosledu gradiva u udžbenicima pri čemu bi izučavanju prezenta trebalo da prethodi izučavanje imperativa. Razlozi su kako u potrebi razvijanja elementarne komunikativne kompetencije učenika, tako i u direktnoj vezi između načina obrazovanja 3. lica množine prezenta i (2. l. jednine) imperativa. U eksperimentalnom istraživanju u kojoj su učenici-početnici u kontrolnoj grupi radili po tradicionalnom redosledu obrade glagolskih vremena (prezent-imperativ) a u eksperimentalnoj po alternativnom (imperativ-prezent), rezultati su pokazali da su učenici u eksperimentalnoj grupi bili u stanju da gotovo nepogrešivo obrazuju oblike imperativa i prezenta, dok je uspešnost učenika u kontrolnoj grupi varirala od zadatka do zadatka.

Puni uvid u kompleksnost tematske konferencije *Jezik, književnost, alternative* može se steći ukoliko u ovom uvodu ukratko predstavimo i drugi tom zbornika, pod naslovom *Jezik, književnost, alternative: književna istraživanja*, koji sadrži trideset jedan rad iz oblasti proučavanja književnosti i kulture. Ovi radovi, izloženi u okviru književnih sekcija, u književnom tomu Zbornika grupisani su u tri celine, koje odražavaju tematske fokuse koji su bili zanimljivi autorima:

- Koncept alternativnog i književni žanrovi
- Alternative world views in literature
- Tumačenja pozorišnih alternativa

Prvi rad u segmentu *Koncept alternativnog i književni žanrovi* pod naslovom „Portret Arnolfinijevih Jana van Ajka i narativne alternative” zanimljiv je kao i tema koju istražuje: zagonetni motivi ove čuvene slike koji vekovima inspirišu alternativna tumačenja. Autorka Mirjana Bojanić Ćirković rezimira niz dosadašnjih interpretacija i svojim interdisciplinarnim i metodološki pluralnim pristupom sa težištem na okvirima interpretacije postklasičnih naratoloških teorija daje doprinos nauci ukazujući na doprinos tehnike i narativa ove Van Ajkove slike savremenim metodološkim orijentacijama u tumačenju umetničkih dela, kao što su teorije čitanja i kognitivna naratologija.

Narativne teorije intertekstualnosti, intermedijalnosti i transmedijalnosti su alati kojima se Jelena V. Jovanović služi da, preko pojma anamorfizma, u tekstu „Alternative priče u različitim književnim i neknjiževnim žanrovima” ispita kako različite alternative oblikovanja/predstavljanja priče i likova utiču na njihovo po-

tvrdi vanje, promenu, prijem i doživljaj. Autorka smatra da bez obzira na to što je kognitivna naratologija ponekad sklona tvrdnji da ima onoliko priča koliko i čitalaca, u književnom komunikativnom činu se može naći fabularno jezgro koje drži na okupu različite narativne verzije. Ako se iz teksta dobije dovoljan broj signala pomoću kojih se rekonstruiše odnekud već poznata priča, onda možemo da govorimo o anamorfizmu kao njenoj alternativni.

Prilikom razmatranja razvoja žanra alternativne istorije u ruskoj književnoj fantastici, autori Nenad Blagojević i Velimir Ilić u svom istoimenom prilogu koriste koncept bifurkacije. Kako alternativna istorija kao podžanr književne fantastike neizostavno podrazumeva izmenu toka istorije kao ključni element sižea, ta izmena (bifurkacija) postaje fantastična pretpostavka za stvaranje pripovedačkog sveta. Autori obrađuju niz dela ruske književne fantastike u pokušaju da izvedu hronološku klasifikaciju razmatranih pripovedačkih svetova, stvorenih u skladu sa principima teorije bifurkacije.

Žanrovsko određivanje rok poezije tema je članka „Rok poezija kao alternativna forma književnosti“ u kome Jelena S. Mladenović upozorava da je prelazak rok poezije u područje kanonske kulture, kao i u vlast masovne kulture jednako fatalan za njenu alternativnost jer se tupi oštrica njenog subverzivnog dejstva prema dominantnoj kulturi. Priznanje rok poeziji u vidu dodeljivanja Nobelove nagrade Bobu Dilanu u tom kontekstu postaje problematičan čin.

Erotizovani narativ je možda ono što povezuje sledeća tri rada: „Na međi Erosovih alternativa“ Jovane Josipović, „Ostrakizam u romanu *Ženska francuskog poručnika* Džona Faulsa“ Ane Firat Radović i Zorice Mladenović, te „Poetičke alternative erotskog govora u pripovetkama Bore Stankovića“ Biljane Soleša. Integralna bit erosa kao principa cikličnog kretanja čitave žive kosmičke strukture, prema rečima Josipovićeve, prepoznatljiva je i kod Faulsa i kod Stankovića. Kroz prizmu ostrakizma u viktorijanskom periodu Engleske, autorke Firat Radović i Mladenović sagledavaju posledice opšteg shvatanja morala viktorijanske ere koji javno osuđuje bilo kakvu formu erotizma dok Soleša razmatra posledice potisnutog erosa pod pritiskom krutih normi patrijarhalnog morala u pripovetkama Bore Stankovića. Alternativna forma romanesknog pripovedanja i alternativni postupci poetike erotskog identifikovani su u analiziranim delima.

Naredna dva rada donekle povezuje tematika grada viđena iz različitih uglova: „Alternativna istorija beogradskih ulica: Dorćol Svetlane Velmar-Janković“ i „Grad kao alternativa: tematika grada u poeziji Ritbefa i Fransoa Vijona“. Jelena Milić zaključuje da je živopisna alternativna istorija ulica Dorćola izgrađena nekonvencionalnim pristupom prostoru i njegovim relacijama sa alternativnim verzijama istorijskih ličnosti po kojima su dorćolske ulice nazvane. U opštem smislu, koncepti metanarativa, scenarija, dominantnog kulturnog narativa i kulturno dominantnog narativnog modela, podjednako su kao i njihove kontračinjenične verzije proizašli iz uverenja da određeni narativni modeli imaju normativnu moć da upravljaju postupcima ljudi. Marija Panić se oslanja na dijahronijsku perspektivu i razmatra evoluciju slike gradske sredine u francuskoj građanskoj lirici, kroz poeziju Ritbefa i Vijona koji su gradsku sredinu i njenu dinamičnost i promenljivost prikazali kao jasnu alter-

nativu ranije postojećim društvenim podelama. Kod ovih pesnika, grad manifestuje pojave koje su alternative dotadašnjim, a koje polako preuzimaju primat.

U prilogu „Doba dezintegracije – alternativni osvrt na Šiparicu u delu F. Skota Ficdžeralda“ Azra Mušović nastoji da pokaže kako Ficdžeraldova proza opisuje kompleksnost i višestruku ironiju oslobađanja žene od tradicionalne uloge. Androgina kompleksnost i raznovrsnost prisutna u njegovim romanima protkanim sveprisutnim motivom „tatine devojčice“ i temom rađanja „nove žene,“ postaje alternativa prevaziđenim tradicionalnim konceptima, a njegova ambivalentnost potvrđuje one književne teorije koje ukazuju da estetika vrhunskog modernizma, oličavajući muške vrednosti, dobija svoj oblik kao reakcija na estetiku mas-kulture, koja se povezuje sa ženskom sentimentalnošću i površnošću.

Članak Danijele Vasić „Najstarija japanska dela, *Kodiki* i *Nihongi*, kao primer alternativne upotrebe mitova“ vraća nas istorijskim hronikama kao žanru koji povezuje mitove, predanja i legende i pruža dragoceni uvid u tokove istorije, politike, književnosti, ali i emocije ljudi koji su mogli da utiču na konačan izgled određenog teksta. Ova dva dela japanske književnosti iz 8. veka predstavljaju odličan primer alternativne upotrebe mitova u ideološke i političke svrhe. Elegije „Potukač“, „Moreplovac“ i „Ženina tugovanka“ kojima se u radu „Smrznuto telo, a ne blaga ovoga sveta“: alternativa kolektivnom životu u staroengleskim elegijama“ bavi Milica Spremić Končar nastale su u istom periodu, oko 8. veka, i predstavljaju najpoznatije tekstove tog žanra u staroj engleskoj književnosti. Autorka iz perspektive novog istorizma opisuje pozitivne i negativne posledice života usamljenika i izgnanika kao alternative života u kolektivu.

Tekst „Alternativni pravac u književnosti za decu: književne potrage“ obrađuje žanr kojim se Jelena Veljković Mekić redovno predstavlja na našim konferencijama. Ovaj put, na obimnom korpusu, ona preispituje podžanr poznat kao „književne pustolovine“ ili „istorijske potrage“ kao alternativu klasičnoj književnosti za decu i dovodi u pitanje njegovu estetsku vrednost, ali „opravdanje“ za lepo nalazi u njegovoj hipnotičkoj moći po čitaoca i u iluziji koautorstva koja intenzivno intrigira i uzbuđuje.

Poslednja dva rada u odom delu Zbornika priložile su dve renomirane učesnice aprilskih skupova u Nišu. Vladislava Gordić Petković pristupa tišini kao alternativni u književnom tekstu u istoimenom članku. U njenom tumačenju nekoliko dela naše i strane književnosti, tišina i tajna obavijaju stvaralačke postupke dozom mistifikacije koja nije uvek razrešiva u kritičkom tumačenju. Autorka stoga zaključuje da tišina nije lišavanje, a nije ni simptom siromaštva, ni duhovnog ni jezičkog, već postaje sinonim precizne mere koja nas vodi ka suštini svega onoga što se mora iskazati.

Jasmina Ahmetagić odlučuje da prikaže alternativnu književnost Vladana Dobrovojevića u prilogu sa tim nazivom. Kao izvrstan poznavalac dela ovog kontroverznog srpskog pisca, autorka u fokus stavlja roman *Dom Kihota* kao njegovo manje uspelo delo, koje ipak ne narušava reputaciju kao alternativnog autora ovog pisca koji je od prvog romana dosledno sučeljen književno-jezičkim kanonima i vladajućoj estetici.

Sledećih deset radova u delu Zbornika književnih radova sa podnaslovom *Alternative World Views in Literature* objedinjuje lajtmotiv alternative i činjenica da su pisani na engleskom jeziku, te su stoga smešteni u isti segment Zbornika.

Dušica Ljubinković tumači pripovetku „Common“ iz perspektive komonizma Paskala Gilena. Njen tekst „Commonism as the Alternative to Ideologically Oppressed Existence in Ali Smith’s ‘Common’“ navodi na zaključak da je najvažnije otvoriti se prema mogućnosti povezivanja, ne samo prema drugim ljudima već i prema drugim vrstama, prirodi i istoriji. Ali Smit ali i autorka skreću pažnju na ulogu dece budući da ona imaju viši nivo svesti o komonizmu unutar sveopšte egzistencije.

Kako razumeti ogromnost ljudske žrtve i saosećati sa kompleksnošću ljudske patnje u situacijama kada osuda zla predstavlja samo strategiju snalaženja onih privilegovanih, moralno je pitanje kojim se bavi Tijana Matović u prilogu „Joe Sacco’s Graphic Novel *Safe Area Goražde* as an Alternative Comic“. Ovaj žurnalistički strip je alternativan po odbacivanju niza karakteristika konvencionalnog stripa i oslanjanju na teoriju traume, tako da se može opisati kao grafički uobličeni traumatski narativ.

Tekst koji je Marko Mitić odabrao za analizu takođe je izuzetno zanimljiv, jedina pripovetka prve Afroamerikanke koja je dobila Nobelovu nagradu, Toni Morrison. U ovoj priči rasna pripadnost dve glavne junakinje, crkinje i belkinje, ostaje nepoznanica do kraja, a autor u prilogu „Resisting Black Aesthetic: Toni Morrison’s ‘Recitatif’“ tvrdi da je u pitanju primer književnog teksta koji se pojavio u određenom istorijskom trenutku i ponudio alternativu dominantnoj praksi čitanja, klasifikovanja i kanonizovanja afroameričke književnosti.

Predmet analize u radu „Growing a New Heart: Intrusion Fantasy and an Alternative ‘Club Story’ in *The Ocean at The End of the Lane*“ je roman *Okean na kraju puteljka* Nila Gejmena koji autori rukopisa Bogdan Stanković i Nataša Tučev klasifikuju kao intruzivnu fantastiku u kojoj koncept okvirna klupska priča omogućava razumevanje zaista fantastičnog sižea. Najveću važnost imaju tri ženska arhetipska lika jer ovaploćuju jedan alternativni sistem vrednosti kome se glavni junak periodično vraća.

Sledeća dva članka spaja bavljenje alternativnim biografijama, ličnim i kolektivnim. Nikol Burgund neočekivano pronalazi paralele između života Meše Selimovića i Ludviga Vitgenštajna u tekstu „The Personal is Poetry: Meša Selimović’s *The Dervish and Death* as an Alternative to Autobiography“, a njihovo stvaralaštvo tumači kao alternativu autobiografiji, gde je fokus na jeziku. Sa druge strane, Ana Kocić Stanković smatra da roman *Milosrđe* Toni Morrison predstavlja alternativnu verziju rane američke istorije u kojoj su naratori predstavnici različitih marginalnih grupa. Rad „Alternative Literary Histories: Toni Morrison’s *A Mercy* and Colonial North America“ navodi na zaključak da ovaj roman ne samo da dopunjuje zvaničnu istoriju već pojedinačni naratori postaju simboli kolektivnih iskustava svojih manjinskih grupa.

Aleksandra Z. Stojanović i Marija Nešić se obe bave romanima Iana Mckju-ana, jednog od najpoznatijih savremenih britanskih pisaca. U radu „An Alternative World-View: Ian Mcewan’s *Nutshell*” Stojanovićeva analizira roman *Orahova ljuska* kao kreativnu verziju Šekspirovog *Hamleta* u kome je pripovedač fetus, te je njegov pogled na svet koliko nepouzdan toliko i alternativan. Raspon Mekjuanove imaginacije pokazuje i drugi tekst, „Is a life saved by a court order really a life saved? Art as an Alternative to the Renounced Religion in Ian Mcewan’s *The Children Act*” u kome Nešićeva suprotstavlja religiozni i sekularni pogled na svet u romanu *Zakon o deci*, te posledice odsustva vere u životu glavnog junaka.

Dva čuvena romana Dona Delila, *Kosmopolis* i *Zero K*, inspirisala su Mirnu Radin Sabadoš da se pozabavi sudbinom čoveka kao proto-post-humanog bića kome se nudi mogućnost da bira postojanje kao besmrtni kiborg ili kao smrtno ljudsko biće. Alternativni oblici ljudskog postojanja koji se ostvaruju u kontaktu sa tehnologijom prikazani su kroz analizu ovih romana u prilogu pod nazivom „In Pursuit of Alternative Endings – Fictional Post-Humans and the Boundaries of their Worlds”.

Poslednji članak u drugom segmentu Zbornika književnih radova ima dve autorke, Milenu Škobo i Anu Sentov, koje su prikazale svoja metodička iskustva na predmetima Engleska književnost II – Viktorijanska književnost Filološkog fakulteta Univerziteta Sinergija u Bijeljini i predmeta Engleska književnost 19. veka u okviru studijskog programa Engleski jezik Fakulteta za poslovne studije dr Lazar Vrkić Univerziteta Union u Beogradu. U radu „Online Literature Course Model: An Alternative to Face-To-Face Teaching”, a u kontekstu prelaska sa kontaktnog na virtuelni način rada, autorke nude alternativu u načinu podučavanja književnosti i predstavljaju svoj onlajn model književnog kursa kao podsticaj za dalju razmenu pedagoških iskustava na ovu aktuelnu temu. Time je u potpunosti zaokružena tema *Alternativni pogledi na svet u književnosti*.

Treći deo Zbornika sa pet radova pod nazivom *Tumačenje pozorišnih alternativa* razmatra nekoliko čuvenih drama i njihove obrade u različitim žanrovima. Čak tri rada se bave verzijama Šekspirovih dela, jedan Euripidovom Medejom, a jedan dramama Atila Fugarda.

Da se alternativne verzije najpopularnijih Šekspirovih drama mogu iznova pojavljivati u najrazličitijim periodima i socijalnom kontekstu pokazuje i roman Margaret Atvud *Đavolji nakot* u kome se *Bura* dešava u kazneno-popravnim domu. Violeta M. Janjatović u svom tekstu „Alternativa Šekspirovoj *Buri*: Gde je Kaliban u romanu *Đavolji Nakot*“ u stvari ukazuje na činjenicu da se Kaliban u naše vreme ne može naći van specijalnih institucija za prevaspitavanje iako ovaploćuje strasti i instinkte neophodne za preživljavanje.

Vasilisa Cvetković proučava proces kojim je Šekspirov Hamlet postao Brešanov Hamlet u prilogu „Hamlet u SFRJ: Predstava Hamleta“ u selu Mrduša Donja kao Brešanov intertekstualni dijalog sa Šekspirovom. „Prepoznajući grotesku i karnevalizaciju, kao i tehniku pozorišta u pozorištu, autorka zaključuje da ova politička

drama komunicira sa renesansnom Šekspirovom tragedijom i uspeva da prenese na čitaoce karakterističnu atmosferu bezizlaznosti u kojoj se nalazio Hamlet, ali ovoga puta u komunističkom okruženju specifičnom za vreme SFRJ.

Grčko-rimska književnost se nesporno dijahrono obraća raznim kategorijama društva. Đurđina Šijaković Maidanik tvrdi da feminističko čitanje antike, pored ostalih, ima tu mogućnost i odgovornost da deluje kao nasušna revitalizacija antičkog nasleđa. U rukopisu „Klasične nauke, grčka tragedija i konflikt Euripidove Medeje: feministički književni kriticizam kao korektivna perspektiva“ autorka zagovara tezu da feministička tumačenja nude alternativnu perspektivu u odnosu na konvencionalni pristup u klasičnim studijama zasnovan na navodno objektivnom tekstualnom kriticizmu, šireći područja za istraživanje inače nepristupačna tradicionalnoj metodologiji.

Četvrti članak u ovom segmentu zbornika nosi naziv „Alternativni svet u dramama Atola Fugarda“. Autorke Lena Tica i Lidija Palurović tumače dve Fugardove drame, *Sizve Bansi je mrtav* i *Ostrvo*, izrazito subverzivne u odnosu na vreme aparthejda u Južnoj Africi. Preokretanje odnosa moći koje se u dramama odigrava ukazuje na njegovu veštačku, a ne biološku prirodu, čime se ideološki diskurs vladajuće klase razotkriva kao fikcija i skreće pažnja na alternativni svet koji može da postoji izvan tog diskursa, zaključuju autorke.

Poslednji rad u odom delu, a ujedno i u celom *Zborniku književnih radova*, priložila je Hristina Aksentijević. Kao što se po naslovu može pretpostaviti, „Alternativni teatar komedije del arte i njegov uticaj na Šekspirove komedije,“ ispitivanje relacija između italijanske komediografske tradicije i Šekspirovih drama *Komedija zabuna*, *Ukročena goropad* i *Bura* pokazuje nesumnjivo prisustvo umetničkog obrasca komedije del arte. Autorka podseća da pozorište del arte, kao vid alternativnog italijanskog teatrološkog fenomena, na renesansnu i baroknu pozornicu izvodi kompleksan scenski organizam što Šekspiru kao njihovom savremeniku daje inspiraciju za slične novine u navedenim dramama. Za razliku od uobičajene prakse da Šekspirova dela inspirišu druge stvaraoce, Hristina Aksentijević pokazuje da je i sam Šekspir bio pod uticajem nekih svojih savremenika.

Ovih trideset književnih radova koji su prošli kroz proces višestrukog recenziranja svedoče o raznovrsnosti mogućih pristupa konceptu alternative, kao trajno validnom u književnoj kritici.

Kompleksnost pojma alternative odslikava se i u velikoj raznolikosti radova u dva toma zbornika *Jezik, književnost, alternative*, od koji svaki sadrži po tri tematske celine, ali svi oni formiraju atraktivan mozaik tema i pristupa, koji pruža zanimljivu sliku o tretmanu ovog intrigantnog koncepta i fenomena od strane istraživača u oblasti jezika, književnosti i kulture.

Zahvaljujemo svim učesnicima međunarodne tematske konferencije *Jezik, književnost, alternative* na izloženim priložima i radovima koje su poslali za Zbornik, kao i svim brojnim recenzentima pojedinačnih radova i celog Zbornika, koji su

svojim sugestijama doprineli kako kvalitetu objavljenih radova tako i publikacije u celini.

Posebnu zahvalnost za pomoć oko organizacije ovog naučnog skupa i štampanja zbornika dugujemo upravi i službama Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu, kao i dekanici, prof. dr Nataliji Jovanović. Nadamo se ovakvoj podršci i aprila 2022, kada organizujemo novu naučnu konferenciju, *Jezik, književnost, moć*.

U Nišu, februara 2022.

Biljana Mišić Ilić i Vesna Lopičić